

A ROMAN NÉPKÖZTARSASAG AKADEMIAJA KOLOZSVARI FIÓKJANAK
NYELVTUDOMÁNYI INTÉZETE

BENKŐ ANDRAS

**ROMÁN DALLAMOK EGY XVIII. SZÁZADI
GYŰJTEMÉNYBEN**

KÜLÖNNYOMAT

a

A NYELV. ÉS IRODALOMTUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK
VI. évf. 1. számából

1962

A ROMAN NÉPKÖZTARSASAG AKADEMIÁJÁNAK KIADÓJA

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

ROMÁN DALLAMOK
EGY XVIII. SZÁZADI GYŰJTEMÉNYBEN

A XVII—XVIII. század folyamán lejegyzett román dallamok száma újabakkal gyarapodott. A közelmúltban Jan Mišianik, a Szlovák Tudományos Akadémia kutatója igen értékes zenei gyűjteményt fedezett fel a gr. Žay-család ugróci (Uhrovec) könyvtárában. A gyűjtemény jelenleg az apponyi (Oponice) kastély dokumentációs könyvtárában található. Beszertatlan anyag lévén, leltári száma még nincs. Keletkezésének időpontja a XVIII. század első felére tehető¹. Az egyes darabokat g-kulcsban tartalmazza; minden valószínűség szerint hegedű-szólamkönyv. Anyagának fontosságát tekintve, tudományos feldolgozására minden bizonnyal már a közeljövőben sor kerül.

Mišianik szívességéből — Engel Károly közvetítése révén — átfuthattam a gyűjtemény mikrofilmes felvételét, s lemásolhattam az itt közötti dallamokat².

A rendkívül gazdag gyűjtemény második részében *magyar, szlovák, lengyel* dallamok, táncok között néhány *asztali* és *kuruc nóta* társaságában *három román dallam* is előfordul. A dallamok közlése rendjén mindenben ragaszkodtam a forráshoz. A nyilvánvaló elírásokra az illető dallam analógiái alapján a vonalrendszer felett utalok. Mint az szokásos, a hiányzó ütemvonalakat, kötőjeleket szaggatottan jeleztem. Az egyik dallam hiányzó kulcsát, a javasolt előjegyzéssel együtt []-be tettem.

Az *első* dallam felfogható három különböző jellegű dallam szvitszerű egységének. Érdekes az első sor ritmus- és hangnemváltása, ha az ötödik ütem módosítatlan alakját tudatosnak, s nem tévedésnek minősítjük. Mind a ritmus-, mind a hangnemváltásra (egy táncdallam keretében) találunk példát az élő román tánczenében is (Lásd: *100 melodii de jocuri din Ardeal*. București, 1953. Többek között a 6, 9, 12. sz.). Első négy ütemének élő változata is előfordul (N. Ursu, *Cîntece și jocuri din Valea Almăjului [Banat]*, București, 1958, 329. sz.). A XVIII. századi lejegyzésben nyilvánvaló elírásnak tekinthetjük a darab elején álló $\frac{3}{4}$ -et. Lezáró kettős vonallal csak a harmadik egységet képező dallamrész végén találkozunk.

A *második* számú dallamban az ismétlésre kétféle utalás áll; előbb az ismétlőjel mai, majd a korábbi alakja (4., illetve 8. ütem).

¹ Mišianik szóbeli közlése Engel Károlynak; magam a gyűjtemény futólagos átnézése közben évszámot nem láttam.

² Mind Mišianik, mind Engel szívességét ezúton is hálásan köszönöm.

[1.]

Olach

[55 b-56 a]

[2.]

Olach

Pa-re mi-se, or s-a u-de? u-de? Or vin o-

le din mun-te? Or vin o-l-le din mun-te?

[56 b-57 a]

[3.]

Olach

vagy: □ □ □ □ □

[67 b-68 a]

Ilyen szerkezetű román dallam a korabeli anyagban: *Lupuj vajdáné éneke*, a Kájoni-kódexben, de kerül példa az élő népzenei anyagban is.³ Szimmetrikus felépítése révén (4+4+4+4) táncjellege lehangsúlyozottabb a három dallam közül.

Teljes élő variánsát sikerült megtalálnom az élő népzeneben, gazdag melizmatikus, szöveges dal formájában (C. Zamfir — V. Dosios — E. Moldoveanu-Nestor, *132 cîntece și jocuri din Năsăud*. București, 1958. 94. sz.). A könnyebb összehasonlítás kedvéért az élő dallamot g-alapról á-alapra transzponáltam; így az itt azonos alapú (inálisú) a XVIII. századi dallammal.

A *harmadik* dallam a lejegyzés szerint szintén lezárt, teljes. Meggon-dolkoztató azonban a szokatlan lezáró hangköz s részben az utolsó ütem ritmusképlete. A tizenkettedik ütem jelzett ismétlése esetleg feltételezhető egy lezáró, huszadik ütemet, s ebben az esetben voltaképpen lezártan dallammal állunk szemben. Ezt a feltételezést igazolná az ütemek száma (19) is; ez igen ritka jelenség az élő tánczenében (a *100 melodii de jocuri din Ardeal*. Buc., 1953. c. gyűjtemény 100 dallama közül egyetlen esetben fordul elő 19 ütemes méretű dallam). Első, valamint harmadik sort lezáró kis, nagy szekszet, találtam, dallamzáró hangközként azonban nem. (Lásd: Bartók, *Cîntece populare din comitatul Bihor*. București, 1913. 174. sz., *100 melodii de jocuri din Ardeal*. București, 1953. 79. sz., valamint T. Brediceanu, *170 melodii populare românești din Maramureș*. București, é. n. 21, 69, 137. sz.). A XVIII. századi dallam olvasása kétféleképpen is elképzelhető (dúr, moll, illetőleg: mixolyd, vagy frig); mindkét esetre van példa az élő román tánczenében (lásd Bartók, Brediceanu fennebb idézett munkájának, valamint a *100 melodii de jocuri din Ardeal* című kötet jelzett példáit).

E három dallam elsősorban a román zenetörténet számára értékes adat; közvetve azonban további kölcsönhatások vizsgálatához nyújt újabb lehetőséget a XVIII. századi középeurópai zenei életre vonatkozólag.

BENKŐ ANDRAS

MELODII ROMINEȘTI INTR-O COLECȚIE DIN SECOLUL AL XVIII-LEA

(R e z u m a t)

Autorul prezintă trei melodii românești dintr-o colecție muzicală din prima jumătate a secolului al XVIII-lea. Colecția a fost recent descoperită de cercetătorul Jan Mišianik și în prezent se găsește în biblioteca castelului din Oponice (Republica Socialistă Cehoslovacă). Pentru melodia a doua autorul a găsit o variantă în muzica populară românească.

³ Seprödi János, *A Kájoni-kódex irodalom- s zenetörténeti adalékai*: IK. XIX (1909), 393—396. Az egyes sorokat egy-egy betűvel jelezve, szerkezete: A A B C. Az élő népzeneire vonatkozólag lásd a *100 melodii de jocuri din Ardeal*. București, 1953. 37. sz.

РУМЫНСКИЕ МЕЛОДИИ В ОДНОЙ КОЛЛЕКЦИИ XVIII ВЕКА

(Резюме)

Автор представляет три румынские мелодии из одной музыкальной коллекции первой половины XVIII века. Коллекция была недавно открыта исследователем Жа́ном Мися́ником и в настоящее время находится в библиотеке замка из Орониче (Чехословацкая Социалистическая Республика). Для второй мелодии автор нашёл вариант в румынской народной музыке.

MELODIES ROUMAINES DANS UN RECUEIL DU XVIIIe SIÈCLE

(Résumé)

L'auteur présente trois mélodies roumaines qui font partie d'une collection musicale datant de la première moitié du XVIIIe siècle. Le recueil a été découvert récemment par le chercheur Jan Mišianik, et se trouve à présent dans la bibliothèque du château d'Oponice (République Socialiste Tchécoslovaque). Pour la deuxième mélodie l'auteur a trouvé une variante dans la musique populaire roumaine.

